

شناسایی تهدیدات بُعد اقتصادی امنیت ملی و راهکارهای مقابله با آن‌ها از منظر پدافند غیرعامل و ارائه الگوی بهینه

^۱ مهدی خواجه امیری

^۲ عباس خورشیدی

^۳ غلامرضا جلالی فراهانی

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۱/۱۶

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۳/۱۱

چکیده

این پژوهش با هدف شناسایی تهدیدات بُعد اقتصادی امنیت ملی و راهکارهای مقابله با آن‌ها از منظر پدافند غیرعامل در جمهوری اسلامی ایران انجام شده است. پژوهش حاضر از نظر اهداف، کاربردی، از نظر داده، آمیخته اکتشافی و از نظر نوع مطالعه، الف؛ پیمایش مقطعی و ب؛ مبتنی بر نوع دلفی است. نمونه آماری پژوهش در بخش کیفی و با رویکرد نمونه‌گیری هدفمند، ۳۰ نفر از خبرگان حوزه پدافند غیرعامل و امنیت ملی بودند که نظرات آن‌ها به روش دلفی و در سه مرحله جمع‌آوری گردید. در انتهای بخش دلفی تعداد هشت عامل زیربنایی (مؤلفه) و ۱۶۹ شاخص شناسایی شد. در بخش کمی نیز جامعه آماری پژوهش را کارکنان سازمان پدافند غیرعامل، دانشجویان رشته پدافند غیرعامل دانشگاه‌های فارابی و داما و همچنین استادان خبره در این حوزه به تعداد ۲۰۰ نفر تشکیل داده‌اند که با توجه به محدود بودن جامعه آماری، حجم نمونه به صورت تمام‌شمار در نظر گرفته شد و همه اعضای جامعه آماری به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند. روایی پرسش‌نامه (ابزار پژوهش) از طریق روایی محتوایی و روایی سازه بررسی و مورد تأیید قرار گرفت. برای تعیین میزان پایایی نیز از آزمون آلفای کرونباخ با ضریب آزمون ۰/۹ و پایایی ترکیبی استفاده شد. ساختار عاملی شاخص‌های نهایی با استفاده از هر دو شیوه تحلیل عاملی اکتشافی و تأییدی و با استفاده از نرم‌افزارهای اس‌پی‌اس‌اس و اسمارت پلاس بررسی گردید. ابتدا برای بررسی اینکه آیا شاخص‌های تهدیدات اقتصادی و همچنین شاخص‌های پدافند غیرعامل در حوزه اقتصادی امنیت ملی در میان نمونه آماری پژوهش، ساختار هشت عاملی را تکرار خواهد کرد یا نه تحلیل عاملی اکتشافی با واریماکس روی داده‌ها صورت گرفت. نتایج تحلیل عاملی اکتشافی نشان داد که می‌توان شاخص‌های شناسایی‌شده را به هفت عامل کاهش داد. همچنین نتایج تحلیل عاملی تأییدی نشان داد که الگوی نهایی از برازش مطلوب ($GOF=0/822$) برخوردار است. از این رو، الگوی نهایی مورد تأیید قرار گرفت.

واژگان کلیدی: پدافند غیرعامل، بُعد اقتصادی، امنیت ملی، تحلیل عاملی، الگو.

۱. دانشجوی دکتری علوم سیاسی دانشگاه عالی دفاع ملی، نویسنده مسئول (amirmahdi.1395@chmail.ir).

۲. دکتری مدیریت آموزشی و عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی (a_khorshidi40@yahoo.com).

۳. دکتری مدیریت راهبردی و عضو هیئت علمی دانشگاه عالی دفاع ملی (farahan1337@yahoo.com).

مقدمه

امنیت ملی دارای ابعاد مختلفی از جمله سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، نظامی، فناوری و زیست‌محیطی است. هر کدام از این ابعاد می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در حفظ استقلال و تمامیت ارضی هر کشوری داشته باشد؛ از این‌رو، بازیگران سیاسی تلاش دارند از وجود آن‌ها برای بقای خود استفاده کنند. در گذشته‌ای نه چندان دور، نگاه به امنیت تک‌بعدی و بیشتر مربوط به مباحث نظامی بود و کمتر کشوری موضوع سایر حوزه‌های امنیت همچون اقتصاد یا حتی امنیت اجتماعی و ... را مورد توجه قرار می‌داد. شناخت حوزه‌های امنیتی می‌تواند تأثیر توجه‌برانگیزی در برداشت‌های تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیران حکومتی بگذارد. (ساوه‌درودی، ۱۳۸۹، صص ۶۳-۸۹) از آنجایی که امنیت مفهومی همه‌جانبه بوده و ابعاد گوناگون دارد، تهدیدات امنیتی نیز می‌توانند دارای ماهیت‌های گوناگونی باشند. (مرادیان، ۱۳۹۴: ۳۰۶) از جمله این تهدیدات، تهدیدات اقتصادی است. در تهدیدات اقتصادی، برخلاف تهدیدات نظامی، نهادها و فرایندهای اقتصادی مورد حمله قرار می‌گیرد. (حسین‌زاده، ۱۳۸۹: ۱۲۰) حوزه اقتصاد به دلیل وجود رقابت شدید بر سر منافع از جمله حوزه‌های چالش‌برانگیزی است که درون آن طیف متنوعی از اقدامات را (اعم از همکاری، رقابت، مخالفت، تعارض و ...) می‌توان جست‌وجو نمود. به همین دلیل است که اطلاق عنوان «تهدید اقتصادی» بر تمامی این پدیده‌ها درست به نظر نمی‌رسد. مهم‌ترین شاخصی که «رابرت ماندل» برای امنیتی‌شدن این گونه از پدیده‌ها بر می‌شمرد، «ثبات سیاسی - اجتماعی» است و این که پیامدهای ناشی از این پدیده‌های اقتصادی تا چه میزان به بی‌ثباتی و یا بروز جنگ و درگیری منتهی می‌شود. در یک تقسیم‌بندی کلان می‌توان تهدیدات اقتصادی را در دو حوزه اصلی «تولید» و «توزیع» رده‌بندی نمود. در حالی که گونه نخست متوجه افزایش میزان تولید متناسب با نیازمندی‌های عمومی است؛ دومین دسته، تهدیداتی را شامل می‌شود که به تعبیر «جان ای رویمر» برابری فرصت را در دستیابی به امکانات تحت تأثیر قرار می‌دهد. به همین دلیل است که تهدیدات اقتصادی ضرورتاً محدود به کشورهایی که دارای سرانه ملی پایینی هستند، نیست و بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته را نیز در بر می‌گیرند (رویمر، ۱۳۸۲: ۸۴-۶۹).

پدافند غیرعامل مجموعه اقداماتی است که بدون جنگ‌افزار صورت‌گرفته و اجرای آن‌ها مانع از واردشدن تلفات و خسارت جانی و مالی به نفرات و تجهیزات و تأسیسات می‌گردد و باعث کاهش این خسارات و تلفات به کم‌ترین میزان ممکن خواهد شد. اجتناب‌ناپذیر بودن رخداد جنگ‌ها در طول تاریخ بشری، رخداد دست‌کم ۴ جنگ مهم در حریم مرزهای سرزمین اسلامی در چند ساله اخیر و اهداف راهبردی آمریکا در محاصره، مهار، تضعیف و براندازی جمهوری

اسلامی، وجود طیف گسترده تهدیدات بالقوه و بالفعل کانون‌های بحران در پیرامون کشور، این پیام را به ما می‌دهد «همچنان که نباید مرعوب تهدیدهای دشمن گردید، از سوی دیگر می‌بایستی با اقدامات و تدابیر مؤثر دفاعی، خود را آماده مقابله بالقوه و بالفعل دشمن نمود». بخش بسیار مهم و حیاتی از این آمادگی در شرایط تهدیدات ناهم‌تراز، اتخاذ راهبردهای دفاعی غیرعامل برای خنثی‌سازی و کاهش خسارات و افزایش آستانه مقاومت ملی است. در این شرایط و با وجود تنوع تهدیدات در جهان امروز، امنیت ملی پایدار محقق نمی‌شود؛ مگر با دفاع همه‌جانبه و به‌موقع و اتخاذ رویکرد پیشگیرانه در قبال تهدیدات که این مهم خود در گرو شناخت علمی و کافی از مؤلفه‌ها و شاخص‌های موضوع مورد نظر است؛ بنابراین شناخت همه‌جانبه بُعد اقتصادی امنیت ملی بیش‌ازپیش ضروری می‌نماید و بدون در نظر گرفتن مؤلفه‌ها و شاخص‌های گوناگون آن، امکان‌پذیر نیست. بر همین اساس در این پژوهش امنیت مورد نظر، امنیت ملی‌ای است که در چارچوب سرزمینی کشور جمهوری اسلامی ایران و با بُعد اقتصادی در نظر گرفته شده است.

بیان مسئله

در حال حاضر به دلیل نبود وحدت‌رویه و انسجام در سامانه پدافند غیرعامل در حوزه امنیت ملی در راستای برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری عمومی در سطح کشور، امکان دفاع غیرعامل یک‌پارچه در قسمت‌های مختلف، عملاً به‌صورت منسجم و با استفاده از کلیه امکانات وجود ندارد. از طرفی با توجه به وجود تهدیدات (سخت، نرم و نیمه‌سخت) برای کشور، همه‌آحاد مردم و دستگاه‌ها بایستی همواره آماده مقابله با هرگونه فعالیت خصمانه و براندازانه از سوی دشمنان داخلی و خارجی بوده تا بدون غفلت و غافلگیری بتوانند واکنش مناسب را در زمان و مکان لازم از خود نشان دهند؛ از این‌رو، شناخت دقیق و عمیق منابع و امکانات، ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های موجود و آگاهی از میزان کارایی و چگونگی عملکردها که با کسب اطلاعات از شرایط نیروی انسانی، امکانات و تجهیزات و روش‌های به‌کارگیری توانایی‌ها از طریق سامانه‌های پدافند غیرعامل مهیا می‌گردند، همواره موجب دغدغه خاطر و از مشکلات اساسی مسئولان کشور است که لازمه موفقیت در این حوزه، اتخاذ الگوی کارآمد و ایجاد ساختارهای مناسب برای سامانه پدافند غیرعامل در سطح کشور خواهد بود. در شرایط فعلی سازمان‌دهی و مقدرات سامانه‌های پدافند غیرعامل با وظایف مرتبط در این حوزه، هم‌خوانی نداشته و به‌طور کامل اهداف مورد نظر را تأمین نمی‌نماید؛ به‌گونه‌ای که عملاً امکان هدایت، نظارت و واپایش منسجم به‌طور کامل وجود نداشته و تعیین دقیق معایب و نواقص و عوامل بازدارنده در مسیر رشد و تعالی قسمت‌ها، به دلیل مقاومت‌های سازمانی و بخشی‌نگری در سامانه‌های پدافند

غیرعامل تحقق نیافته و در نتیجه ارزیابی دقیقی نیز از میزان آمادگی برای مقابله با تهدیدات و با شاخص‌های تعیین شده به‌طور کامل و شفاف وجود ندارد. با توجه به موارد یادشده می‌توان یک سازمان بزرگ و بسیار حجیم با صرف هزینه‌های گزاف را در بالاترین رده کشور فرض نمود که مأموریت پدافند غیرعامل در کلیه سازمان‌ها و دستگاه‌ها را تا پایین‌ترین رده‌ها انجام دهد که این مسئله اصولی نیست و یا ساختارها و روش‌هایی با سازوکاری جدید و پذیرفتنی تعریف گردد تا بتوان زمینه‌های اجرای مأموریت‌ها و وظایف سامانه پدافند غیرعامل را فراهم و تسهیل نمود. با عنایت به موارد یادشده و ضرورت دستیابی به یک الگوی غالب بهینه در حوزه اقتصادی برای این نهاد تازه تأسیس، پژوهشگران قصد دارند به تدوین طراحی الگوی بهینه تهدیدات بُعد اقتصادی امنیت ملی و راهکارهای مقابله با آن‌ها از منظر پدافند غیرعامل بپردازند. از آنجا که ماهیت تهدیدات اقتصادی در سال‌های اخیر با تغییرات چشم‌گیری روبه‌رو بوده است، به‌گونه‌ای که امروزه صرفاً جوامع با یک نوع خاص از تهدید اقتصادی روبه‌رو نبوده و مورد حمله طیفی از این نوع تهدیدات قرار دارند، به نظر می‌رسد، لازم است تا راهبردهای پدافند غیرعامل نیز هم‌زمان با این تغییر موضوع و سمت تهدید، تدوین گردد تا با طراحی الگوی بهینه تهدیدات بُعد اقتصادی امنیت ملی و راهکارهای مقابله با آن‌ها از منظر پدافند غیرعامل در راستای کاهش آسیب‌پذیری و ارتقای توان دفاعی کشور در حوزه اقتصاد گامی برداشته شود. بنابر آنچه ذکر آن رفت در پژوهش حاضر سؤال اصلی این‌گونه مطرح می‌شود که «الگوی بهینه برای شناخت تهدیدات بُعد اقتصادی امنیت ملی و راهکارهای مقابله با آن‌ها از منظر پدافند غیرعامل کدام است؟»

اهمیت پژوهش

اجتناب‌ناپذیر بودن رخداد جنگ‌ها در طول تاریخ بشری، رخداد دست‌کم ۴ جنگ مهم در حریم مرزهای ایران اسلامی در چند ساله اخیر و اهداف راهبردی آمریکا در محاصره، مهار، تضعیف و براندازی جمهوری اسلامی، وجود طیف گسترده تهدیدات بالقوه و بالفعل کانون‌های بحران در پیرامون کشور و ...، بیانگر این پیام مهم است که «بایستی با اقدامات و تدابیر مؤثر دفاعی، خود را آماده مقابله با تهدیدات بالقوه و بالفعل دشمن نمود». بخش بسیار مهم و حیاتی از این آمادگی در شرایط تهدیدات ناهم‌تراز، اتخاذ راهبردهای دفاعی غیرعامل در راستای خنثی‌سازی و کاهش خسارات و افزایش آستانه مقاومت ملی است. اقدامات و فعالیت‌های پدافند غیرعامل در جنگ‌های امروزی درواقع مکمل اقدامات و فعالیت‌های پدافند عامل محسوب‌شده و در برخی موارد از اهمیت بیشتری برخوردار هستند. این اقدامات توسط دفاع‌کننده برای مقابله با حملات خصمانه و کاهش خسارات و تلفات ناشی از تهاجم هوایی،

زمینی و یا دریایی او به کار گرفته می‌شوند و قابل توجه اینکه، طرح‌های پدافند غیرعامل به‌تنهایی و بدون اتکا به پدافند عامل اجراشدنی هستند؛ ولی طرح‌های پدافند عامل در بیشتر موارد به‌صورت مستقل اجراشدنی نبوده و نیازمند اقدامات پدافندی غیرعامل نیز هستند. امروزه جنگ‌ها با پیشرفت فناوری و به‌کارگیری تسلیحات پیشرفته، ماهیت پیچیده و مخرب‌تری به خود گرفته‌اند. این روزها به‌طور مداوم در گوشه و کنار جهان شاهد کشتار انبوه انسان‌های مظلوم، به‌ویژه مسلمانان و تخریب و انهدام منابع، سرمایه‌ها و مراکز حیاتی و اقتصادی آن‌ها در اثر بمباران و انبوه آتش ویرانگر دشمن هستیم؛ بنابراین چگونگی به‌کارگیری اقدامات پدافند غیرعامل که شامل استتار، اختفا، پوشش، فریب، تفرقه و پراکندگی، استحکامات و سازه‌های امن و اعلام خبر و ... و توجه خاص به اصول آن، برای مقابله با تهدیدات و کاهش خسارات موضوع اساسی و بنیادی است.

از این‌رو اهمیت این پژوهش بدان سبب است که پدافند غیرعامل در حوزه اقتصادی افزون‌بر حفاظت از مراکز حیاتی، حساس و مهم اقتصادی کشور، باعث جلوگیری از قطع جریان حیات اقتصادی و تداوم فعالیت‌ها و ارائه خدمات اقتصادی ضروری به مردم می‌شود و با افزایش پایداری و کاهش آسیب‌پذیری، قوام و دوام امنیت اقتصادی کشور را تضمین می‌کند؛ بنابراین بهره‌گیری از اصول بنیادین و شیوه‌های نوین و پویای پدافند غیرعامل، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. از این‌رو، اهمیت تدوین راهبردهای اولویت‌بندی‌شده پدافند غیرعامل در حوزه اقتصادی که موجب افزایش امنیت اقتصادی جامعه می‌شود، روشن و آشکار است.

ضرورت پژوهش

ضرورت این پژوهش نیز بدان سبب است که با توجه به هوشمندبودن تهدیدات دشمن علیه امنیت کشور و مهم‌بودن تکالیف نیروهای اقتصادی و شیوه‌های عملکرد دشمن در زمینه تهدیدات اقتصادی؛ در صورت نبود راهبردهای پدافند غیرعامل در حوزه اقتصاد، جامعه از بخش مهمی از ظرفیت‌های دفاعی محروم خواهد شد.

اهداف پژوهش

۱. شناخت مؤلفه‌ها و شاخص‌های تهدیدات بُعد اقتصادی امنیت ملی
۲. تعیین اولویت مؤلفه‌ها و شاخص‌های تهدیدات بُعد اقتصادی امنیت ملی
۳. ارائه الگوی بهینه برای شناخت تهدیدات بُعد اقتصادی امنیت ملی و راهکارهای مقابله با آن‌ها از منظر پدافند غیرعامل

سؤالات پژوهش

۱. مؤلفه‌ها و شاخص‌های تهدیدات بُعد اقتصادی امنیت ملی کدامند؟

۲. اولویت مؤلفه‌ها و شاخص‌های تهدیدات بُعد اقتصادی امنیت ملی چگونه است؟
۳. الگوی بهینه برای شناخت تهدیدات بُعد اقتصادی امنیت ملی و راهکارهای مقابله با آن‌ها از منظر پدافند غیرعامل چگونه است؟

فرضیه پژوهش

در پژوهش‌هایی که امکان پیش‌بینی نتایج پژوهش وجود ندارد و یا حتی در پژوهش‌هایی که پیش‌بینی روابط بین متغیرها مناسب نیست، بهتر است که در آن‌ها، مسئله یا موضوع پژوهش فقط به صورت سؤال مطرح شود. در پژوهش‌های کیفی نیز به جای فرضیه از سؤال استفاده می‌شود (حبیب‌پور گنابی و صفری شالی به نقل از کرلینجر، ۱۳۹۴: ۳۸۸). بنابر آنچه ذکر آن رفت پژوهش حاضر فاقد فرضیه است.

پیشینه پژوهش

غلامرضا جلالی فراهانی در سال ۱۳۸۸ در پژوهشی با عنوان «طراحی الگوی آمایش سرزمینی منطقه شمال غرب با اعمال اصول پدافند غیرعامل برای نیاز به توسعه ملی» به طراحی و ارائه الگوی آمایش سرزمینی منطقه شمال غرب کشور با رعایت پدافند غیرعامل پرداخته است. نتایج پژوهش ایشان به ارائه الگویی در شش حوزه دفاعی، امنیتی، توسعه و صنعت، حمل و نقل، انرژی و سکونت‌گاه‌ها انجامیده است.

حسن نیازی‌تبار در سال ۱۳۸۴ در پژوهشی با عنوان «آسیب‌شناسی پدافند غیرعامل در نزاجا در برابر اقدامات ان‌بی‌سی» به شناسایی آسیب‌های پدافند غیرعامل در مقابله با تهدیدات ش.م.ه پرداخته است. ایشان در این پژوهش راهکارهایی را برای رفع این آسیب‌ها ارائه کرده است. محقق در پایان با بهره‌گیری از ماتریس اس‌دابلیو‌اوتی^۱، راهبردهای کلانی در موضوع عوامل میکروبی و هسته‌ای در حوزه برنامه‌ریزی، آموزش، پژوهش، ساختار و سازمان و ... ارائه داده است.

جهانبخش حسنی در سال ۱۳۸۵ در پژوهشی با عنوان «راهبرد و روش‌های اعمال پدافند غیرعامل در نیروهای مسلح» به تدوین و ارائه راهبرد بهینه پدافند غیرعامل نیروهای مسلح در برابر تهدیدات قدرت هوایی برتر، برای حفظ و استمرار آمادگی نهجا پرداخته است. ایشان در این پژوهش پیشنهادهایی را درباره سازمان دفاع غیرنظامی در سطح ملی و استانی و نیز مسئولیت‌های اصلی این سازمان و همچنین شرح مسئولیت‌های شورای عالی مقابله با سوانح

در سطح استان و نیز شرح مسئولیت‌های ستاد عملیاتی مقابله با سوانح شهر و روستا ارائه کرده است.

امیر گروسی در سال ۱۳۹۱ در پژوهشی با عنوان «الگوی مدیریت راهبردی پدافند غیرعامل» به ارائه الگوی مدیریت راهبردی پدافند غیرعامل و شناسایی عوامل مؤثر در طراحی این الگو پرداخته است. بر اساس نتایج به دست آمده از آزمون فرضیه‌های این پژوهش و تحقق اهداف اصلی و فرعی پیش‌بینی شده برای این پژوهش که شامل ارائه الگوی مدیریت راهبردی توسعه پدافند غیرعامل برای طراحی و تدوین، اجرا و ارزیابی راهبردهای پدافند غیرعامل و تبیین عوامل مؤثر در تدوین، اجرا و ارزیابی راهبردهای پدافند غیرعامل بود؛ الگویی مبتنی بر تلفیق دو حوزه مدیریت و برنامه‌ریزی راهبردی از یک‌سو و سازوکارهای طراحی و اجرای پدافند غیرعامل از سوی دیگر، در اختیار پژوهشگران و برنامه‌ریزان و دستگاه‌های مسئول برای توسعه پدافند غیرعامل در کشور قرار گرفت.

محمد شامحمدی در سال ۱۳۹۵ در پژوهشی با عنوان «رهنامه پدافند غیرعامل جمهوری اسلامی ایران در برابر تهدیدات ناهمگون» به تدوین رهنامه پدافند غیرعامل کشور در برابر تهدیدات ناهمگون پرداخته است. بر اساس نتایج این پژوهش بر مبنای محورهای اصلی پدافند غیرعامل شامل بازدارندگی (استحکام‌بخشی و تولید ابهام)، کاهش آسیب‌پذیری (ایمنی و امنیت و آمادگی همه‌جانبه)، افزایش پایداری ملی (جبران‌گرهای راهبردی، حفظ و ارتقای تعادل ملی)، تسهیل مدیریت بحران (مدیریت زمان، مدیریت ادراک) و تداوم کارکردهای ضروری (جایگزینی و ذخیره‌سازی) و ملاحظات رهنامه پدافند غیرعامل به دست آمده است.

الهام حسین‌خانی در سال ۱۳۹۲ در پژوهشی با عنوان «سیاست‌گذاری راهبرد دفاعی: مطالعه موردی پدافند غیرعامل» به بررسی این موضوع پرداخته است که پدافند غیرعامل چگونه می‌تواند در چارچوب راهبرد دفاع ملی کشور، میزان تهدیدات دشمن را بکاهد؟ در فرضیه پاسخ‌دهنده این پژوهش آمده است که با توجه به تغییر ماهیت تهدیدات علیه کشور از عرصه نظامی به عرصه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، پدافند غیرعامل نرم از طریق چهار عامل ایدئولوژی، هویت، یک‌پارچگی اجتماعی و اجماع در منافع ملی که از اجزای قدرت نرم هستند، می‌تواند میزان تهدیدات ناشی از جنگ نرم دشمنان را کاهش دهد. بر اساس این مقاله در یک راهبرد دفاعی جامع، بهترین راه مقابله با جنگ نرم، بهره‌گیری از عناصر قدرت نرم است که در چارچوب پدافند غیرعامل نرم قرار می‌گیرند و هر یک، البته در ارتباط متقابل با یکدیگر

از طریق اجزا و کارویژه‌های خود، در مجموع در سطح ملی باعث تقویت امنیت ملی می‌شوند که هدف تمام‌عیار هر نوع راهبرد دفاعی، به‌ویژه پدافند غیرعامل نرم است.

سعید شکری‌پور و علی عزیزی در سال ۱۳۹۳ در پژوهشی با عنوان «ارائه راهبردهای اولویت‌بندی شده پدافند غیرعامل در حوزه امنیت عمومی» به شناسایی راهبردهای اولویت‌بندی شده دفاع غیرعامل کشور برای مقابله با تهدیدات امنیت عمومی پرداخته‌اند. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد راهبردهای پدافند غیرعامل در حوزه امنیت عمومی به ترتیب اولویت عبارتند از: مقابله با تهدیدات نیمه‌سخت (شورش - نافرمانی مدنی) با بهره‌گیری از انسجام و هم‌بستگی ملی، مقابله با تارشگری (ترور نخبگان، بمب‌گذاری، انتحاری) با تعامل با سایر دستگاه‌های امنیتی، مقابله با عملیات روانی دشمن با بهره‌گیری از توان رسانه ملی، تقویت زمینه هماهنگی دستگاه‌های هم‌سو و همکار در بحران با استفاده از بسیج و حراست ادارات، کاهش آسیب‌پذیری تهدیدات ازدحام جمعیت (تراکم افراد) و خودرو (ترافیک) با بهره‌گیری از شیوه‌های نوین تخلیه جمعیت، کاهش تهدیدات حضور دشمن در اطراف مرزها با افزایش تعامل اطلاعاتی - انتظامی و مرزی با همسایگان، مقابله با تهدیدات مرزی با استفاده از ظرفیت عشایر و مرزنیسان، مقابله با جنگ‌های بی‌قاعده شهری با بهره‌گیری از تجربیات سایر نیروهای مسلح، مقابله با حملات هوایی و موشکی دشمن به زیرساخت‌ها با کوچک‌سازی و مکان‌یابی بهینه آن‌ها، افزایش واپایش جمعیت با رصد فضای مجازی و سامانه‌های افکارسنجی، کاهش آسیب‌پذیری مرزی با تحقق انسداد فیزیکی مرزها، کاهش آسیب‌پذیری در حوزه مدیریت انتظامی با استفاده از مدیران آگاه، متعهد و مستعد، مقابله با تهدیدات زیرساخت‌های ارتباطی با ایمن‌سازی مراکز فرماندهی و واپایش، کاهش آسیب‌پذیری تأسیسات متمرکز و مجتمع با اعمال اصل پراکندگی و چابک‌سازی و کاهش وابستگی به تجهیزات انتظامی خارجی با استفاده از ظرفیت صنایع داخلی.

مبانی نظری

دفاع: دفاع به مجموعه اقدام‌هایی گفته می‌شود که با به‌کارگیری کلیه وسایل، امکانات و روش‌های راهکنشی برای جلوگیری از ورود دشمن به منطقه پدافندی و انهدام او صورت می‌گیرد. تدابیری که برای مقاومت در مقابل حملات نظامی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، روانی و یا فناوری توسط یک یا چند مؤلفه اتخاذ می‌شود، توانایی‌های دفاعی موجود را تقویت و موجب بازدارندگی می‌شوند (موحدی‌نیا، ۱۳۹۰ و کلانتری، ۱۳۸۷: ۲۹). دفاع بر دو قسم است: دفاع عامل و دفاع غیرعامل.

الف) دفاع عامل: عامل واژه‌ای عربی و به معنای «کارکننده» است و در اصطلاح نظامی به معنای دفاع نظامی گفته می‌شود (لغت‌نامه دهخدا - ج ۳۳ (ع - عتک)، ۱۳۴۱). منظور از دفاع عامل^۱، بهره‌گیری از نیروهای مسلح برای مقابله با دشمن است و راهبردهای دفاعی، در راستای این نوع دفاع تدوین می‌شوند. به معنای دیگر، عبارت است از استفاده از نیروهای مسلح برای جلوگیری از نفوذ دشمن، حفاظت از جان مردم کشور و دفع اقداماتی که با هدف تخریب تجهیزات، اماکن و تأسیسات ملی انجام می‌شود. مهم‌ترین راهبردهای دفاع عامل عبارتند از:

- دفاع مرزی^۲
- دفاع نقطه‌ای^۳
- جنگ ناهم‌تراز^۴ (ناهمگون)
- جنگ فرسایشی
- جنگ نامنظم^۵ (شلهایی و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۷۲).

ب) دفاع غیرعامل: دفاع غیرعامل عبارت است از مجموعه اقدام‌های غیرمسلحانه‌ای که موجب افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری، ارتقای پایداری ملی و تسهیل مدیریت بحران در مقابل تهدیدها و اقدام‌های نظامی دشمن می‌شود (سازمان پدافند غیرعامل کشور، ۱۳۹۲: ۱۴).

مفهوم امنیت ملی: امنیت ملی یک مفهوم چندوجهی است که درباره معنای آن اختلاف نظر زیادی وجود دارد؛ از این رو «باری بوزان» معتقد است: «امنیت ملی از لحاظ مفهومی، ضعیف و از نظر تعریف، مبهم و از نظر سیاسی، مفهومی قدرتمند باقی مانده است که مفهوم نامشخص امنیت ملی، راه را برای طرح راهبردهای گسترش قدرت توسط نخبگان سیاسی و نظامی باز می‌گذارد». همان‌طور که مشخص شد، امنیت ملی یکی از حیاتی‌ترین موضوعات اصلی هر کشور است. وقتی دانشمندان علوم اجتماعی مدرن، از مفهوم امنیت ملی صحبت می‌کنند، عموماً منظورشان توانایی یک ملت برای حفاظت از ارزش‌های داخلی در مقابل تهدیدات خارجی است؛ از این رو، تمام اقدامات انجام شده توسط ملت‌ها برای طراحی تصمیم‌گیری و ارزیابی تصمیمات و سیاست‌های اتخاذ شده برای افزایش این توانایی را دربر می‌گیرد. یک ملت وقتی امنیت دارد

1. Active Defense
2. Forward Defense
3. Point Defense
4. Asymmetric Warfare
5. Unconventional Warfare

که مجبور نباشد منافع مشروع خویش را برای پرهیز از جنگ قربانی نماید و در صورت لزوم نیز بتواند منابع مشروع خویش را از طریق جنگیدن حفظ کند (عندلیب، ۱۳۹۴: ۶۳).

امنیت اقتصادی: امنیت اقتصادی ناظر بر فرایندهای اقتصادی و نهادهای تولید، توزیع و مصرف، حیات بنگاه‌های اقتصادی در بخش‌های عمومی، دولتی و خصوصی و تعامل سازنده با اقتصاد بین‌الملل و دادوستد در بازار بین‌الملل است. امنیت اقتصادی به میزان دسترسی افراد به ضروریات زیستی (غذا، آب، سرپناه و آموزش) مربوط بوده و در سطوح بالاتر با دامنه وسیعی از بحث‌های اساسی درباره اشتغال، توزیع و درآمد مرتبط است. تأمین این امنیت به معنی حفظ سطح مشخصی از استانداردهای زندگی است (مرادیان، ۱۳۹۴: ۲۴).

انواع تهدیدات

صاحب‌نظران، تهدیدات علیه امنیت ملی را به اشکال مختلف تقسیم‌بندی نموده‌اند. باری بوزان، «تهدیدات امنیت ملی را به نظامی، سیاسی، اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی و زیست‌محیطی تقسیم نموده است.» در تقسیم‌بندی دیگری، تهدیدات علیه امنیت ملی به تهدیدات برون‌مرزی (تهدیدات خارجی)، تهدیدات درون‌مرزی (تهدیدات داخلی) و تهدیدات زیست‌محیطی تقسیم‌شده‌اند. اشکال مختلف تهدیدات برون‌مرزی عبارتند از: عملیات مخفیانه پلیسی، براندازی، جنگ‌های نامنظم و عملیات چریکی، دخالت نظامی و زدوبندهای سیاسی قدرت‌های بزرگ. (همان: ۲۵)

تهدیدات اقتصادی: حوزه اقتصاد به دلیل وجود رقابت شدید بر سر منافع از جمله حوزه‌های چالش‌برانگیزی است که درون آن طیف متنوعی از اقدامات را (اعم از همکاری، رقابت، مخالفت، تعارض و ...) می‌توان جست‌وجو نمود. به همین دلیل است که اطلاق عنوان «تهدید اقتصادی» بر تمامی این پدیده‌ها درست به نظر نمی‌رسد. مهم‌ترین شاخصی که «رابرت ماندل» برای امنیتی شدن این‌گونه از پدیده‌ها بر می‌شمرد، «ثبات سیاسی - اجتماعی» است و این‌که پیامدهای ناشی از این پدیده‌های اقتصادی تا چه میزان به بی‌ثباتی و یا بروز جنگ و درگیری منتهی می‌شود. در یک تقسیم‌بندی کلان می‌توان تهدیدات اقتصادی را در دو حوزه اصلی «تولید» و «توزیع» رده‌بندی نمود. در حالی که گونه نخست متوجه افزایش میزان تولید متناسب با نیازمندی‌های عمومی است؛ دومین دسته، تهدیداتی را شامل می‌شود که به تعبیر «جان ای رویمر» برابری فرصت را در دستیابی به امکانات تحت تأثیر قرار می‌دهد. به همین دلیل است که تهدیدات اقتصادی ضرورتاً محدود به کشورهایی نیست که دارای سرانه ملی پایینی هستند و بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته را نیز در بر می‌گیرند (رویمر، ۱۳۸۲: ۸۴-۶۹).

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش با هدف شناسایی تهدیدات بعد اقتصادی امنیت ملی و راهکارهای مقابله با آن‌ها از منظر پدافند غیرعامل در جمهوری اسلامی ایران انجام شده است. پژوهش حاضر از نظر اهداف؛ کاربردی، از نظر داده، آمیخته اکتشافی و از نظر نوع مطالعه، الف؛ پیمایش مقطعی و ب؛ مبتنی بر نوع دلفی است. این پژوهش در بخش کیفی به دلیل جست‌وجو و کشف شاخص‌های تهدیدات بعد اقتصادی امنیت ملی و راهکارهای مقابله با آن‌ها از منظر پدافند غیرعامل، در زمره پژوهش‌های اکتشافی قرار می‌گیرد. در این پژوهش برای بررسی و آزمون الگوی نهایی ارائه شده، از روش معادلات ساختاری و نرم‌افزار اسمارت پلاس^۱ استفاده شده است. سؤال‌های پرسش‌نامه در بخش کمی از نوع طیف نه‌گزینه‌ای (کم‌ترین میزان و بیشترین میزان مقبولیت)، شامل ۱۶۹ سؤال بود که به‌صورت دستی توزیع گردید. روایی محتوایی پرسش‌نامه به تأیید ۳۰ نفر از متخصصان رسید و روایی سازه پرسش‌نامه با تحلیل عاملی تأییدی، مورد تأیید قرار گرفت. هم‌چنین شاخص‌های پایایی ترکیبی (CR) و آلفای کرونباخ برای تمامی سازه‌ها و کل پرسش‌نامه بالاتر از ۰/۷ بودند.

جامعه آماری

جامعه آماری پژوهش حاضر عبارتند از؛

۱. ۳۰ نفر خبره حوزه پدافند غیرعامل
 ۲. کارکنان سازمان پدافند غیرعامل، دانشجویان دانشگاه‌های فارابی و دعا و هم‌چنین استادان خبره این حوزه به تعداد ۲۰۰ نفر.
- از کارکنان سازمان پدافند غیرعامل افرادی انتخاب شده‌اند که دارای مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد به بالا بوده و عملاً در این حوزه مشغول به انجام وظیفه هستند؛ هم‌چنین دانشجویان شاغل در دانشگاه دفاع ملی و فارابی که در حوزه پدافند غیرعامل تحصیل می‌کنند نیز در این حوزه انتخاب شده‌اند. گفتنی است که برای تعیین نمونه خبرگان به‌صورت هدفمند عمل شده است و برای مشخص‌نمودن حجم نمونه (در جامعه مجریان)، سرشماری کاملی صورت گرفته است و همه اعضای جامعه آماری به‌عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند.

یافته‌های پژوهش

بخش کیفی (روش دلفی): در مرحله کیفی پژوهش، پژوهشگر برای کشف و شناسایی تهدیدات بعد اقتصادی امنیت ملی و راهکارهای مقابله با آن‌ها از منظر پدافند غیرعامل، با مراجعه به

1. Smart PLS

بانک‌های اطلاعاتی، منابع کتابخانه‌ای و استفاده از منابع معتبر علمی و صلاح‌دید استادان حوزه پژوهش، تعدادی از تهدیدات بُعد اقتصادی امنیت ملی و راهکارهای مقابله با آن‌ها را شناسایی کرده و در قالب پرسش‌نامه‌های باز و بسته و در سه مرحله به نظرسنجی خبرگان گذاشت. اجرای روش دلفی در دور سوم با اتفاق نظر مطلوب پایان یافت و همه حلقه‌های کانونی (خبرگان) به اشباع نظری رسیدند. در انتها تعداد هشت مؤلفه و ۱۶۹ شاخص شناسایی گردید.

سؤال ۱: مؤلفه‌ها و شاخص‌های تهدیدات بُعد اقتصادی امنیت ملی کدامند؟

دسته‌بندی عوامل زیربنایی و شاخص‌های حاصل از روش دلفی عبارتند از: عامل اول مبتنی بر سؤالات ۱ الی ۳۴ از جدول ۵ تحت عنوان «اقدامات خصمانه علیه اقتصاد یک کشور»، عامل دوم مبتنی بر سؤالات ۳۵ الی ۵۰ از جدول ۵ تحت عنوان «فساد اقتصادی، مالی و اداری»، عامل سوم مبتنی بر سؤالات ۵۱ الی ۷۶ از جدول ۵ تحت عنوان «وجود قدرت‌های برتر اقتصادی»، عامل چهارم مبتنی بر سؤالات ۷۷ الی ۹۶ از جدول ۵ تحت عنوان «تضعیف شاخص‌های اقتصاد کلان»، عامل پنجم مبتنی بر سؤالات ۹۷ الی ۱۱۱ از جدول ۵ تحت عنوان «ضعف در شاخص‌های بازارهای پولی و مالی»، عامل ششم مبتنی بر سؤالات ۱۱۲ الی ۱۳۶ از جدول ۵ تحت عنوان «کاهش سطح رفاه عمومی»، عامل هفتم مبتنی بر سؤالات ۱۳۷ الی ۱۴۷ از جدول ۵ تحت عنوان «کاهش شدید منابع درآمدی دولت» و عامل هشتم مبتنی بر سؤالات ۱۴۸ الی ۱۶۹ از جدول ۵ تحت عنوان «صنایع غیر مولد و غیر رقابتی بودن تولید». بخش کمی: بخش استنباطی این پژوهش با استفاده از نرم‌افزارهای اسپیس‌اس و اسمارت پلاس انجام شد. در این بخش از تحلیل عاملی اکتشافی و تأییدی استفاده گردید.

تحلیل عاملی اکتشافی: برای بررسی اینکه آیا شاخص‌های شناسایی‌شده در حوزه اقتصادی، ساختارهای عاملی خود را در میان نمونه آماری پژوهش تکرار خواهند کرد یا نه، تحلیل عاملی اکتشافی با واریماکس روی داده‌ها صورت گرفت. هم‌چنین برای آگاهی از اینکه داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب هستند یا خیر، از آزمون‌های کی‌ام‌او^۱ و بارتلت^۲ استفاده شد. در این تحلیل مقدار کی‌ام‌او محاسبه‌شده برابر با ۰/۹ است که حاکی از کاهش‌پذیر بودن داده‌های پژوهش به تعدادی عامل‌های زیربنایی و بنیادی است. هم‌چنین از آنجایی که آزمون بارتلت در سطح معنی‌داری ۰/۹۹ مقدار ۵۹۶۴۱/۱۷۶ است؛ از این‌رو، ماتریس هم‌بستگی بین گویه‌ها، ماتریس همانی و واحد نیست؛ یعنی از یک طرف بین گویه‌های داخل هر عامل هم‌بستگی

1. Kaiser- Meyer- Olkin Measure of Sampling Adequacy
2. Bartlett's test of sphericity

بالایی وجود دارد و از طرف دیگر بین گویه‌های یک عامل با گویه‌های عامل دیگر، هیچ‌گونه هم‌بستگی‌ای مشاهده نمی‌شود.

جدول ۱: مقادیر KMO و بارتلت برای بُعد اقتصادی امنیت ملی

آزمون کفایت نمونه‌گیری KMO	آزمون بارتلت	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
0.900	59641.176	14196	.000

با ملاحظه مقادیر ویژه از جدول ۲ ملاحظه می‌شود که با ۱۶۹ شاخص مربوط به بُعد اقتصادی امنیت ملی می‌توان ۱۷ عامل زیربنایی را شناسایی کرد؛ ولی چون افزایش عامل‌ها درصد توجه‌برانگیزی را در افزایش واریانس ایجاد نمی‌کرد و حدود ۷٪ به واریانس کل افزوده می‌شد؛ بنابراین با حذف ۱۰ عامل زیربنایی فقط ۷٪ از واریانس کل از بین می‌رفت که به لحاظ تحلیل مقرون به‌صرفه است. پس در این بررسی شاخص‌های ۱۶۹ گانه در هفت عامل زیربنایی گروه‌بندی شدند.

جدول ۲: عوامل استخراج‌شده، همراه با مقدار ویژه، درصد واریانس و درصد تجمعی

عامل‌ها	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد واریانس تجمعی
۱	113.965	67.435	67.435
۲	4.281	2.533	69.968
۳	2.950	1.746	71.714
۴	2.248	1.330	73.044
۵	2.121	1.255	74.299
۶	2.065	1.222	75.521
۷	1.898	1.123	76.644
۸	1.697	1.004	77.648
۹	1.572	.930	78.578
۱۰	1.520	.900	79.478
۱۱	1.334	.789	80.267
۱۲	1.309	.774	81.042
۱۳	1.291	.764	81.805
۱۴	1.225	.725	82.530
۱۵	1.120	.662	83.193
۱۶	1.088	.644	83.837
۱۷	1.009	.597	84.434

برای دسته‌بندی گویه‌ها در بین عوامل، بر اساس بار عاملی آن‌ها، باید از نتایج جدولی با عنوان «ماتریس هم‌بستگی بین گویه‌ها و عامل‌ها بعد از چرخش»^۱ استفاده کنیم. این جدول ماتریس هم‌بستگی بین گویه‌ها و عامل‌ها را بعد از چرخش نشان می‌دهد که در آن، مقدار هم‌بستگی بین گویه‌ها و عامل‌ها را بعد از چرخش نشان می‌دهد که در آن مقدار بین ۱- و ۱+ نوسان دارد. بر اساس نتایج این جدول عامل اول مبتنی بر ردیف‌های ۹۷ الی ۱۳۶، تحت عنوان «ضعف در شاخص‌های بازارهای پولی و مالی و کاهش سطح رفاه عمومی»، عامل دوم مبتنی بر ردیف‌های ۱ الی ۳۴، تحت عنوان «اقدامات خصمانه علیه اقتصاد یک کشور»، عامل سوم مبتنی بر ردیف‌های ۳۵ الی ۵۰، تحت عنوان «فساد اقتصادی، مالی و اداری»، عامل چهارم مبتنی بر ردیف‌های ۵۱ الی ۷۶، تحت عنوان «وجود قدرت‌های برتر اقتصادی»، عامل پنجم مبتنی بر ردیف‌های ۷۷ الی ۹۶، تحت عنوان «تضعیف شاخص‌های اقتصاد کلان»، عامل ششم مبتنی بر ردیف‌های ۱۴۸ الی ۱۶۹، تحت عنوان «صنایع غیر مولد و غیررقابتی بودن تولید» و در آخر عامل هفتم مبتنی بر ردیف‌های ۱۳۷ الی ۱۴۷، تحت عنوان «کاهش شدید منابع درآمدی دولت» نام‌گذاری شده‌اند.

همان‌گونه که نمایان است فرض ما مبنی بر اینکه مجموعه ۱۶۹ شاخص بُعد اقتصادی، هشت سازه زیربنایی یا مؤلفه را می‌سازند، اشتباه است؛ چرا که نتایج نشان می‌دهد این شاخص‌ها هفت سازه زیربنایی را مورد سنجش قرار می‌دهند.

تحلیل عاملی تأییدی

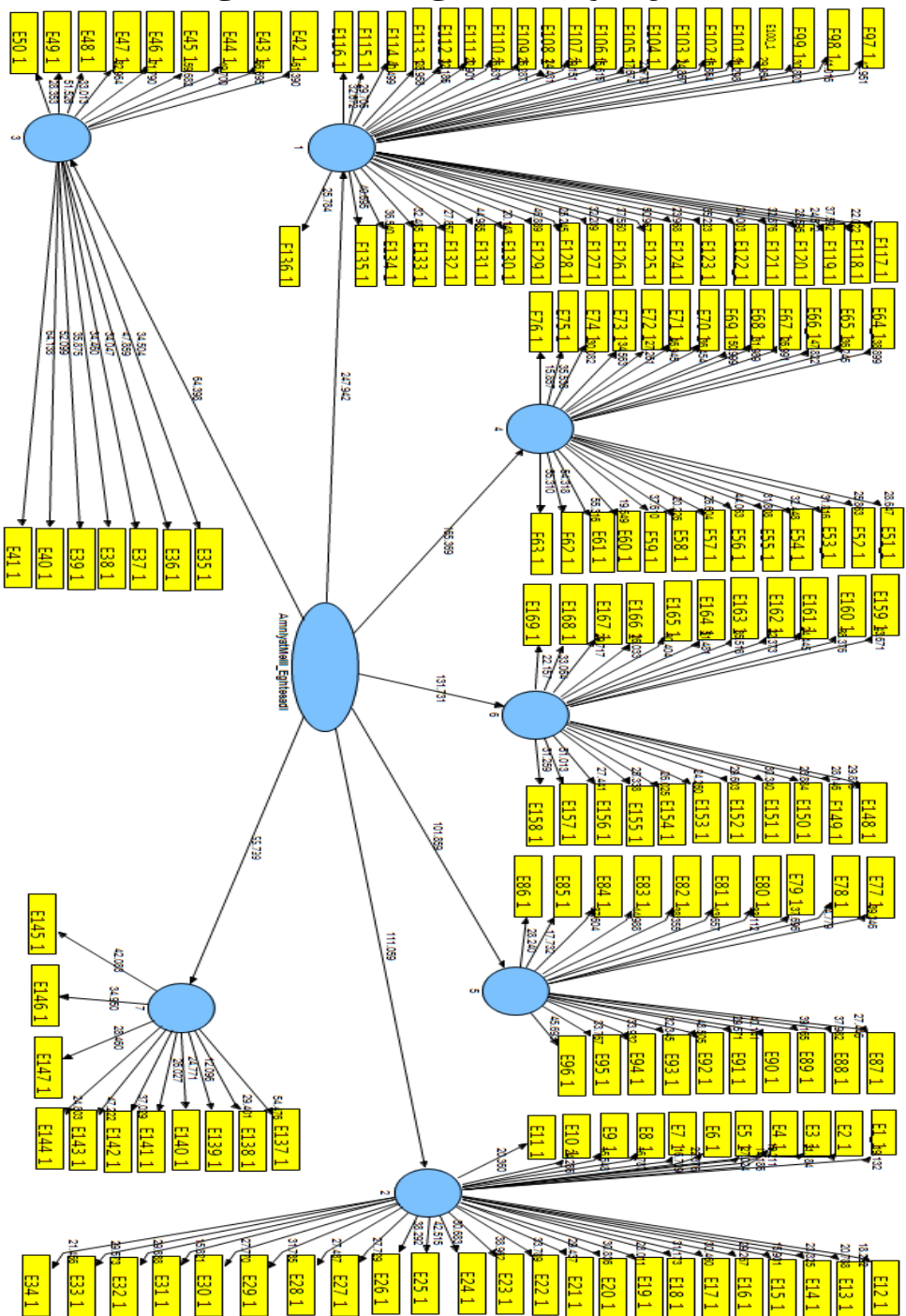
برای رسم الگو و بررسی برازندگی آن، بُعد اقتصادی امنیت ملی و مؤلفه‌های هفت‌گانه آن به‌عنوان متغیر پنهان در نظر گرفته شده و در داخل دایره به نمایش درآمده‌اند. هر یک از سؤالاتی که این بعد را اندازه‌گیری می‌کردند نیز به‌صورت یک متغیر آشکار در داخل مستطیل به نمایش درآمدند.

در تحلیل عاملی تأییدی، ابتدا باید معیارهای برازش الگو مورد بررسی قرار گیرند. روش پلاس برای بررسی برازش الگوهای معادلات ساختاری، سه قسمت را تحت پوشش قرار می‌دهد؛ (۱) بخش مربوط به الگوهای اندازه‌گیری، (۲) بخش ساختاری، (۳) بخش کلی الگو (اندازه‌گیری و ساختاری). گفتنی است در مرحله اول الگوهای اندازه‌گیری ارزیابی می‌شوند و وقتی شواهد کافی مبتنی بر روایی و پایایی الگوهای اندازه‌گیری به دست آمد، می‌توان به ارزیابی الگوی ساختاری پرداخت.

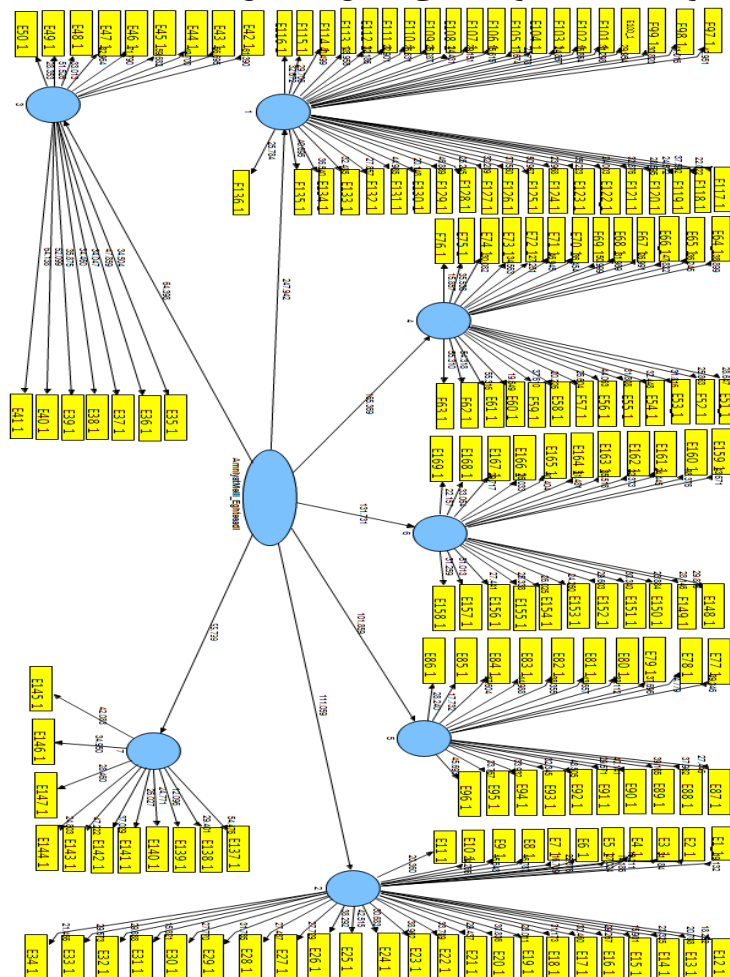
شاخص‌های نیکویی برازش الگو

یک الگوی اندازه‌گیری مربوط به بخشی از الگوی کلی می‌شود که دربرگیرنده یک عامل زیربنایی (مؤلفه) به همراه سؤالات مربوط به آن عامل می‌شود. در رابطه با تهدیدات بُعد اقتصادی امنیت ملی و راهکارهای مقاله با این تهدیدات، این بُعد دارای هفت عامل زیربنایی است؛ بنابراین برای تحلیل الگوی کلی مربوط به بُعد اقتصادی امنیت ملی نیاز به بررسی برازش هفت الگوی اندازه‌گیری موجود داریم که برای بررسی برازش الگوهای اندازه‌گیری سه معیار پایایی، روایی همگرا و روایی واگرا استفاده می‌شود. نتایج مربوط به ضرایب مسیر (بار عاملی) در شکل ۱ نشان داده شده است.

شکل ۱: ضرایب بارهای عاملی بُعد اقتصادی امنیت ملی

شکل ۲: مقادیر اعداد معناداری برای ارزیابی شاخص‌های بخش ساختاری بُعد اقتصادی امنیت ملی

همان‌گونه که گفته شد، با توجه به اینکه الگوی مرتبط با تهدیدات بُعد اقتصادی امنیت ملی و راهکارهای مقابله با این تهدیدات از هفت الگوی اندازه‌گیری تشکیل یافته است؛ از این‌رو، ابتدا بخش اندازه‌گیری الگو بررسی می‌شود و اگر بخش اندازه‌گیری مورد تأیید قرار گرفت، بخش ساختاری الگو نیز بررسی خواهد شد.

پایایی و روایی

پایایی از چهار طریق بررسی بارهای عاملی، ضرایب آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی و مقادیر اشتراکی صورت می‌گیرد. گفتنی است معیار آخر (ضرایب اشتراکی) به‌طور مجزا محاسبه و

گزارش داده نمی‌شود؛ بنابراین سه معیار اول باید محاسبه و گزارش داده شوند (داوری، رضازاده، ۱۳۹۵: ۱۲۹).

مقدار آلفای کرونباخ بالاتر از ۰/۷ نشانگر پایایی پذیرفتنی است. (همان: ۷۹) همچنین کم‌ترین میزان پذیرفتنی برای پایایی ترکیبی نیز عدد ۰/۷ است. (همان: ۷۳) گفتنی است مقدار CR برای سازه‌های مرتبه دوم به بالا می‌بایست به صورت دستی محاسبه شود.

جدول ۳: مقادیر پایایی ترکیبی، آلفای کرونباخ، R^2 ، Q^2 و مقادیر اشتراکی سازه‌های بُعد اقتصادی امنیت ملی

سازه	پایایی ترکیبی	آلفای کرونباخ	R Squares	Q^2	مقادیر اشتراکی	روایی همگرا AVE
۱	۰/۹۹۰	۰/۹۹۰	۰/۹۶۳	۰/۶۹۹	۰/۷۳۱	۰/۷۳۱
۲	۰/۹۸۳	۰/۹۸۲	۰/۹۱۳	۰/۵۷۷	۰/۶۴۱	۰/۶۴۱
۳	۰/۹۸۴	۰/۹۸۳	۰/۸۹۵	۰/۷۱۴	۰/۸۰۳	۰/۸۰۳
۴	۰/۹۸۶	۰/۹۸۵	۰/۹۳۹	۰/۶۸۶	۰/۷۳۷	۰/۷۳۷
۵	۰/۹۸۵	۰/۹۸۴	۰/۹۱۹	۰/۷۰۶	۰/۷۷۵	۰/۷۷۵
۶	۰/۹۸۴	۰/۹۸۳	۰/۹۳۰	۰/۶۸۳	۰/۷۴۰	۰/۷۴۰
۷	۰/۹۶۷	۰/۹۶۲	۰/۸۷۱	۰/۶۳۱	۰/۷۳۱	۰/۷۳۱
متغیر اقتصادی	۰/۹۸	۰/۹۹۷			۰/۶۷۴	۰/۹۱۸

همان‌طور که در جدول ۴ مشخص است، مقدار مربوط به معیار آلفای کرونباخ برای هفت سازه بُعد اقتصادی امنیت ملی بالاتر از ۰/۷ است که حاکی از پایایی مناسب الگوست. بعد از بررسی آلفای کرونباخ نوبت به ضرایب پایایی ترکیبی (CR) می‌رسد. خروجی بالا ضرایب پایایی ترکیبی هفت متغیر مرتبه اول را به درستی نشان می‌دهد و از آنجایی که همگی بالای ۰/۷ هستند، برآزش مناسب الگوهای اندازه‌گیری تأیید می‌شود؛ اما نکته مهمی در مورد متغیرهای مرتبه دوم به بالا وجود دارد و آن این است که در مورد آن‌ها می‌بایست مقادیر CR به صورت دستی محاسبه شوند. در مورد متغیرهای یادشده، مقدار CR برای متغیر اقتصادی به صورت دستی محاسبه شده است. همان‌طور که ملاحظه می‌شود، مقدار پایایی ترکیبی برای متغیر اقتصادی نیز بالاتر از ۰/۷ است.

بارهای عاملی از طریق محاسبه مقدار هم‌بستگی شاخص‌های یک سازه با آن سازه محاسبه می‌شوند که اگر این مقدار برابر و یا بیشتر از ۰/۴ شود مؤید این مطلب است که واریانس بین

سازه و شاخص‌های آن از واریانس خطای اندازه‌گیری آن سازه بیشتر بوده و پایایی در مورد آن الگوی اندازه‌گیری پذیرفتنی است (داوری و رضازاده، ۱۳۹۵: ۸۰).

همان‌طور که در شکل ۱ و جدول ۵ دیده می‌شود، مقادیر بار عاملی برای هر کدام از سؤالات در تمامی سازه‌ها بیشتر از $0/4$ است؛ از این‌رو، پایایی سؤالات مورد تأیید قرار می‌گیرد. گفتنی است مقادیر بارهای عاملی برای مقایسه متغیرهای مشاهده‌پذیر (سؤالات) نیز ارائه می‌شود. این ضرایب در تعیین اهمیت نسبی هر سؤال نسبت به سایر سؤالات در یک نمونه خاص کاراست. (محسنین و اسفیدانی، ۱۳۹۳: ۲۳). نتایج در شکل ۱ و جدول ۶ ارائه شده است.

روایی نیز از دو طریق روایی همگرا یا آ.وی.ایی و روایی واگرا صورت می‌گیرد. همان‌گونه که در جدول ۴ مشخص است، مقدار آ.وی.ایی برای تمامی هفت سازه مربوط به بُعد اقتصادی امنیت ملی بیشتر از $0/5$ است که این موضوع نشان‌دهنده روایی همگرای مناسب الگوست. گفتنی است در مورد سازه‌های مرتبه دوم به بالاتر، معیار آ.وی.ایی می‌بایست به صورت دستی محاسبه گردد. در مورد متغیرهای یادشده، مقدار آ.وی.ایی برای متغیر اقتصادی به صورت دستی محاسبه شده است که همان‌طور که ملاحظه می‌شود مقدار روایی همگرا برای متغیر اقتصادی نیز بالاتر از $0/7$ است.

برای بررسی روایی واگرایی الگو نیز از روش فورنل و لارکر بهره گرفته‌ایم. فورنل و لارکر بیان می‌کنند که روایی واگرا وقتی در سطح پذیرفتنی است که میزان آ.وی.ایی برای هر سازه بیشتر از واریانس اشتراکی بین آن سازه و سازه‌های دیگر (یعنی مربع مقدار هم‌بستگی بین سازه‌ها) در الگو باشد. در پلاس این امر به وسیله یک ماتریس صورت می‌گیرد که خانه‌های این ماتریس حاوی ضرایب هم‌بستگی بین سازه‌ها و جذر مقادیر آ.وی.ایی مربوط به هر سازه است. الگوی پژوهش در صورتی روایی واگرایی پذیرفتنی دارد که اعداد مندرج در قطر اصلی از مقادیر زیرین خود بیشتر باشند (داوری و رضازاده، ۱۳۹۵: ۸۴).

جدول ۴: سنجش روایی و اِکرای سازه‌های بُعد اقتصادی امنیت ملی به روش فورنل و لارکر

	1	2	3	4
1	1.000000			
2	0.914250	1.000000		
3	0.906973	0.907643	1.000000	
4	0.930322	0.921151	0.921066	1.000000
5	0.937818	0.897514	0.886120	0.922338
6	0.951061	0.887119	0.901624	0.917334
7	0.924425	0.860790	0.847003	0.893252
AmniyatMelli_Eghtesadi	0.981379	0.955618	0.946535	0.969245

	5	6	7	AmniyatMelli_Eghtesadi
1				
2				
3				
4				
5	1.000000			
6	0.911033	1.000000		
7	0.878127	0.922400	1.000000	
AmniyatMelli_Eghtesadi	0.958681	0.964630	0.933535	1.000000

همان گونه که از جدول ۵ برگرفته از روش فورنل و لارکر مشخص است، مقدار جذر آوی.ایی متغیرهای مکنون در پژوهش حاضر که در خانه‌های موجود در قطر اصلی ماتریس قرار گرفته‌اند، از مقدار هم‌بستگی میان آن‌ها که در خانه‌های زیرین و چپ قطر اصلی ترتیب داده شده‌اند، بیشتر است.

از این رو، می‌توان اظهار داشت که در پژوهش حاضر، سازه‌ها (متغیرهای مکنون) در الگو، تعامل بیشتری با شاخص‌های خود دارند تا با سازه‌های دیگر، به بیان دیگر، روایی و اِکرای الگو در حد مناسبی است.

ضرایب معناداری Z، R Squares و Q²

همان طور که از شکل ۲ و جداول ۴ و ۵ مشخص است، با توجه به اینکه مقادیر ضرایب معناداری، R Squares و Q² در سطح پذیرفتنی قرار دارند. در نتیجه مناسب بودن الگوی ساختاری مورد تأیید قرار می گیرد.

برازش الگوی کلی

الگوی کلی شامل هر دو بخش الگوی اندازه گیری و ساختاری می شود و با تأیید برازش آن بررسی برازش در یک الگوی کامل می شود. برای بررسی برازش الگوی کلی تنها یک معیار به نام جی.اواف وجود دارد. گفتنی است سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای جی.اواف معرفی شده است. این معیار از طریق فرمول زیر محاسبه می شود. (همان: ۱۵۳)

$$GOF = \sqrt{\text{Communalities} \times R^2}$$

$$GOF = \sqrt{\left(\frac{0.731+0.641+0.803+0.737+0.731+0.740+0.775}{7} \right) \times \left(\frac{0.963+0.913+0.896+0.939+0.871+0.931+0.919}{7} \right)} = \sqrt{0.736 \times 0.919} = 0.822$$

با توجه به سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ که به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای جی.اواف معرفی شده است و حصول مقدار ۰/۸۲۲ برای جی.اواف، برازش بسیار مناسب الگوی کلی تأیید می گردد.

سؤال ۲: اولویت مؤلفه ها و شاخص های تهدیدات بعد اقتصادی امنیت ملی چگونه است؟

با توجه به شکل ۱ نتایج اولویت بندی مؤلفه ها و شاخص های تهدیدات بعد اقتصادی امنیت ملی در جدول ۵ ارائه شده است.

جدول ۵: مقادیر بار عاملی، اعداد معناداری و اولویت نسبی مؤلفه ها و شاخص های بعد اقتصادی امنیت ملی

اولویت نسبی (در سازه)	اعداد معناداری	بار عاملی		
۱	247.942	0.981	ضعف در شاخص های بازارهای پولی و مالی و کاهش سطح رفاه عمومی	عامل اول
۵	43.951	0.876	تورم شدید	عامل دوم
۱	41.016	0.896	رکود اقتصادی در شاخص های پولی و مالی کشور	
۶	30.820	0.874	افزایش میزان بهره	
۷	29.954	0.872	کاهش ارزش پول ملی	
				۹۷
				۹۸
				۹۹
				۱۰۰

۴	31.298	0.879	درآمد سرانه پایین در بازارهای پولی و مالی	پدافند غیرعامل (راهکار)	۱۰۱
۱۱	16.864	0.781	ممنوعیت استفاده از ریال ایران در معاملات بین‌المللی		۱۰۲
۱۰	32.185	0.853	کاهش درآمد سرانه ملی		۱۱۲
۸	28.958	0.866	افزایش فاصله طبقاتی		۱۱۳
۲	40.499	0.895	توزیع نامتعادل درآمد		۱۱۴
۹	29.706	0.853	میزان بالای بیکاری		۱۱۵
۳	32.672	0.880	کاهش سرانه بهداشت عمومی جامعه		۱۱۶
۱۸	24.857	0.847	بازنگری در سیاست‌های پولی و مالی		۱۰۳
۲۰	24.778	0.834	استفاده از صندوق توسعه ملی به عنوان جایگزین صندوق ذخیره ارزی		۱۰۴
۲۸	17.674	0.789	مشارکت در بازارهای مالی خارجی		۱۰۵
۲۹	15.615	0.786	کاهش میزان تورم		۱۰۶
۱۷	29.151	0.848	افزایش رونق بازار بورس		۱۰۷
۱۵	24.481	0.855	بهبود تراز پرداخت در بازارهای پولی و مالی داخلی		۱۰۸
۱۴	25.287	0.859	شفاف‌سازی مالی		۱۰۹
۹	26.631	0.869	افزایش رقابت‌پذیری بازارهای پولی و مالی در بخش صنعت		۱۱۰
۲۳	22.901	0.830	کاهش نیاز به مبادلات ارزی در تجارت خارجی از طریق افزایش تجارت		۱۱۱
۲۶	22.022	0.812	افزایش حجم طرح‌های توسعه‌ای و عمرانی		۱۱۷
۵	37.592	0.884	بهبود فضای کسب و کار		۱۱۸
۱۶	24.572	0.850	کاهش میزان بیکاری		۱۱۹
۱۰	28.595	0.869	محرومیت‌زدایی		۱۲۰
۷	32.876	0.878	کاهش رشد نقدینگی		۱۲۱
۲۲	24.003	0.833	افزایش درآمد دهک‌های پایین جامعه		۱۲۲
۶	35.223	0.879	اصلاح الگوهای مصرف توسط مردم		۱۲۳
۸	23.968	0.873	تلاش دولت در تأمین حقوق آحاد ملت		۱۲۴
۱	50.967	0.894	مهندسی افکار عمومی در حوزه انتظارات و رضایتمندی (فضای خواسته - داشته)		۱۲۵
۴	37.550	0.887	بهبود شاخص‌های عدالت اجتماعی از طریق ایجاد و توسعه زیربنای لازم در مناطق کمتر توسعه‌یافته برای کاهش فقر و محرومیت‌زدایی		۱۲۶

۱۲۷		تقویت هنجارهای پذیرفته‌شده نظام اسلامی از قبیل قناعت، ساده‌زیستی و ...	0.834	32.209	۲۱
۱۲۸		حرکت به سمت حذف کامل درآمد نفت از بودجه دولت	0.824	25.245	۲۴
۱۲۹		متنوع‌سازی منابع درآمدی دولت	0.890	46.889	۲
۱۳۰		افزایش درآمدهای مالیاتی	0.797	20.148	۲۷
۱۳۱		جلوگیری از خام‌فروشی نفت	0.890	44.985	۳
۱۳۲		فعال‌سازی ظرفیت‌های بالقوه ترانزیتی کشور	0.842	27.857	۱۹
۱۳۳		برقراری نظام یک‌پارچه سلامت در کشور با رویکرد حمایتی	0.862	32.485	۱۳
۱۳۴		توزیع بهینه دارو	0.864	36.540	۱۲
۱۳۵		اصلاح و بهینه‌سازی الگوی تجویز دارو در کشور	0.869	40.695	۱۱
۱۳۶		تأمین معیشت مناسب برای مردم	0.824	25.784	۲۵
عامل دوم		اقدامات خصمانه علیه اقتصاد یک کشور	0.956	111.059	۵
۱	تحریم	تحریم اقتصادی یک‌جانبه	0.762	19.132	۹
۲		تحریم اقتصادی چندجانبه	0.849	31.184	۱
۳		تحریم مستقیم مواد غذایی	0.759	19.211	۱۰
۴		تحریم غیرمستقیم مواد غذایی	0.652	14.186	۱۵
۵		تحریم مستقیم در حوزه کالاها و خدمات فناوری و دانش فنی	0.804	27.024	۴
۶		تحریم غیرمستقیم در حوزه کالاها و خدمات فناوری و دانش فنی	0.769	22.376	۸
۷		مصادره، توقیف یا مسدود کردن دارایی‌ها	0.727	16.709	۱۳
۸		تغییرات در شرایط واردات و صادرات	0.734	16.787	۱۲
۹		تحریم مستقیم و غیرمستقیم دارو	0.783	15.648	۵
۱۰		تحریم صنعت نفت کشور و کاهش قیمت نفت ایران در بازارهای جهانی	0.809	24.286	۳
۱۱		تحریم مستقیم در حوزه صنعت	0.777	20.360	۶
۱۲		تحریم غیرمستقیم در حوزه صنعت	0.743	18.252	۱۱
۱۳		تحریم بیمه	0.770	20.788	۷
۱۴		تحریم بانکی	0.816	23.325	۲
۱۵		حوادث پیش‌بینی‌ناپذیر و تارشرگی	0.725	15.901	۱۴
۱۶	۵	تلاش برای رفع مشکلات ناشی از اقدامات اقتصادی خصمانه دشمن با حفظ میانی و اصول	0.835	29.267	۱۰

۱۷		تلاش برای کم‌ترین میزان اتکای اقتصاد کشور به نفت	0.845	30.460	۶
۱۸		جلوگیری از خام‌فروشی منابع نفتی	0.829	31.173	۱۳
۱۹		تمرکز و تکیه بر بنگاه‌های زودبازده و کوچک اقتصادی	0.793	23.011	۱۸
۲۰		تکیه بر توانایی‌های درونی کشور در عرصه اقتصادی	0.848	30.836	۴
۲۱		اصلاح ساختار نامناسب و ناکارآمد اقتصادی کشور	0.843	29.437	۷
۲۲		اصلاح ساختار مالیاتی	0.831	33.789	۱۲
۲۳		تنظیم منطقی نقش دولت و بخش خصوصی در اقتصاد	0.853	38.962	۳
۲۴		پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی	0.818	30.683	۱۴
۲۵		گسترش روابط منطقه‌ای و جهانی از طریق پیمان‌های دوجانبه و چندجانبه برای محدودسازی آثار تحریم‌های اقتصادی	0.870	42.515	۱
۲۶		افزایش صادرات غیرنفتی به کشورهای عضو اکو	0.860	38.292	۲
۲۷		افزایش صادرات غیرنفتی به کشورهای عضو همکاری جنوب شرق آسیا (آ.سه.آن)	0.833	27.729	۱۱
۲۸		استفاده از ظرفیت اقتصاد کشورهای مسلمان و همسایه	0.806	27.437	۱۵
۲۹		تغییر نگرش مسئولان نسبت به اقتصاد مقاومتی	0.838	31.735	۹
۳۰		استفاده از ارز جایگزین به جای دلار	0.795	27.770	۱۷
۳۱		سرمایه‌گذاری نکردن در کشورهای غربی برای جلوگیری از دسترسی آنان به منابع جمهوری اسلامی	0.704	15.821	۱۹
۳۲		توسعه شرکت‌های دانش‌بنیان	0.848	29.838	۵
۳۳		تأمین امنیت غذایی پایدار در کشور	0.841	29.573	۸
۳۴		مصرف کالاهای داخلی	0.802	21.456	۱۶
عامل سوم		فساد اقتصادی، مالی و اداری	0.947	64.398	۶
۳۵	۴ چ	افزایش تعاملات اقتصادی غیرشفاف و زیرزمینی	0.845	34.504	۵
۳۶		قاچاق	0.898	47.859	۱
۳۷		پول شویی	0.876	34.047	۴
۳۸		ارتشا	0.880	34.460	۳
۳۹		فرار مالیاتی	0.883	35.875	۲

۴۰	بناقد غیرعامل (راهکار)	شفافیت قانونی در برخورد با قاچاق	0.903	52.099	۸
۴۱		برخورد قاطع و بدون اغماض با سطوح مختلف قاچاق	0.922	64.138	۳
۴۲		شفافیت در منابع اقتصادی و مالی دولت	0.923	61.390	۲
۴۳		اصلاح ساختار مالیاتی کشور	0.921	56.695	۴
۴۴		نظارت بر سامانه‌های پولی و مالیاتی کشور	0.914	49.700	۷
۴۵		تمهید ابزارهای تضمینی و تشویقی لازم برای واپایش واردات رسمی و قاچاق کالا	0.916	59.682	۶
۴۶		تثبیت سیاست‌های پولی و مالی کشور در یک دوره زمانی مشخص	0.926	71.790	۱
۴۷		طراحی نظام جامع مبارزه با فساد اقتصادی	0.875	32.964	۱۰
۴۸		افزایش هزینه‌های ارتکاب به فساد از طریق اصلاح فرایندهای قضایی، افزایش مجازات‌های بازدارنده و جایگزین زندان	0.878	33.013	۹
۴۹		افزایش سطح شفافیت جریان‌های اصلی اطلاعات اقتصادی (اسناد و مجوزها، مبادلات مالی و اعتباری، کالا و خدمات)	0.918	51.526	۵
۵۰		یکپارچه‌سازی اطلاعات از طریق به‌کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات در تمامی حوزه‌ها	0.859	28.353	۱۱
عامل چهارم		وجود قدرت‌های برتر اقتصادی	0.969	165.369	۲
۵۱	تأثیر	تأثیرات اقتصاد جهانی	0.814	28.647	۶
۵۲		رشد اقتصادی دولت‌های رقیب	0.805	25.863	۷
۵۳		استفاده از بازارشکنی (دامپینگ) برای ضربه‌زدن به تولید داخلی	0.856	31.816	۳
۵۴		اختلال در روابط تجاری ایران با کشورهای همسایه و هم‌سو	0.854	32.448	۴
۵۵		محدود کردن مسیر مراودات اقتصادی ایران در تعاملات بین‌المللی	0.869	31.808	۲
۵۶		نفوذ کشورهای متخاصم در نهادها و سازمان‌های بین‌المللی اقتصادی نظیر صندوق بین‌المللی پول، بانک جهانی، سازمان تجارت جهانی (WTO)	0.879	44.063	۱
۵۷		فعال شدن مسیرهای ترانزیتی که از ایران عبور نمی‌کند.	0.835	26.604	۵

۵۸		وابستگی کشور به دلار	0.768	20.226	۸
۵۹	بداخذ غیرعامل (رهکار)	افزایش توان رقابت تولیدات اقتصادی در بازارهای منطقه‌ای و جهانی	0.872	37.610	۱۰
۶۰		حضور در پیمان‌نامه‌های تجارت جهانی	0.850	19.649	۱۵
۶۱		ایجاد یک قطب اقتصادی منطقه‌ای (با توجه به موقعیت جغرافیایی ایران)	0.905	55.316	۲
۶۲		بیشترین استفاده از موقعیت ترانزیتی ایران برای انتقال انرژی	0.907	54.318	۱
۶۳		استفاده از ظرفیت‌های حمل‌ونقل و گسترش روابط	0.898	55.310	۳
۶۴		توسعه بندرها، توسعه تبادلات تجاری و ترانزیت کالا	0.882	38.899	۸
۶۵		گسترش تجارت الکترونیک	0.871	36.245	۱۱
۶۶		توسعه و متنوع‌سازی صادرات غیرنفتی	0.889	47.822	۶
۶۷		استفاده از ظرفیت اقتصاد کشورهای مسلمان و همسایه	0.829	26.991	۱۷
۶۸		کاهش زمان و هزینه تجارت (با استفاده از فناوری‌های پیشرفته در گمرک، در تسهیل روند صادرات)	0.865	31.989	۱۳
۶۹		توسعه و تسهیل تجارت در مسیر گمرک‌های جاده ابریشم	0.888	50.999	۷
۷۰		بهبود نظام مدیریت واردات و صادرات	0.892	36.454	۴
۷۱		کاهش دیوان‌سالاری در فرایند تجاری	0.891	46.945	۵
۷۲		تنظیم تعرفه‌گذاری مناسب بر اساس کالا- کشور	0.838	27.261	۱۶
۷۳		تدوین سند دیپلماسی اقتصادی کشور و نقشه راه عملیاتی آن	0.867	34.563	۱۲
۷۴		هدفمندسازی تعاملات با نهادهای منطقه‌ای و بین‌المللی اقتصادی	0.851	30.082	۱۴
۷۵		تسهیل روند حمل و نقل بین‌المللی از طریق اصلاح یا حذف قوانین و رویه‌های نامناسب	0.873	35.638	۹
۷۶		تعیین ارزهای جایگزین دلار	0.752	15.857	۱۸
عامل پنجم		تضعیف شاخص‌های اقتصاد کلان	0.959	101.859	۴
۷۷	۳۰۰۰	کاهش سرمایه‌گذاری خصوصی	0.867	39.346	۷

۷۸		کم اثر شدن نقش نهادهای عمومی غیردولتی در عرصه اقتصادی کشور	0.896	44.779	۲
۷۹		کاهش شاخص تولید ناخالص داخلی و ملی	0.889	37.696	۵
۸۰		کاهش رشد اقتصادی	0.888	33.112	۶
۸۱		کاهش شاخص توسعه منابع انسانی	0.893	43.657	۳
۸۲		نابرابری در توزیع درآمد ملی	0.893	38.355	۴
۸۳		کاهش شاخص تولید ناخالص داخلی (GDP)	0.906	44.988	۱
۸۴	بدافند غیرعامل (راهکار)	جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی و اعتبارات بین‌المللی	0.878	37.604	۷
۸۵		جذب سرمایه‌گذاری خارجی در صنایع و بخش‌های زیرساختی	0.831	17.732	۱۳
۸۶		جذب سرمایه‌گذاری خارجی در بورس	0.848	28.240	۱۱
۸۷		جذب سرمایه‌گذاری خارجی در بخش ارتباطات، حمل‌ونقل و صنعت	0.839	27.446	۱۲
۸۸		اتخاذ راهبرد مناسب برای جذب سرمایه‌گذاری	0.897	37.982	۲
۸۹		افزایش تراز تجاری (میزان صادرات و واردات) و افزایش تراز سرمایه (میزان ورود و خروج سرمایه)	0.885	39.165	۵
۹۰		افزایش رشد اقتصادی	0.901	40.141	۱
۹۱		افزایش حجم ذخایر ارزی	0.880	29.571	۶
۹۲		افزایش سرانه تولید ناخالص داخلی	0.893	43.505	۴
۹۳		بهبود شاخص آزادی اقتصادی	0.873	32.345	۱۰
۹۴		بهبود شاخص رقابت‌پذیری	0.876	33.932	۸
۹۵		بهبود شاخص ضریب جینی	0.874	33.767	۹
۹۶	تقویت اقتصاد غیردولتی و بخش خصوصی	0.897	45.693	۳	
عامل ششم		صنایع غیر مولد و غیررقابتی بودن تولید	0.965	131.731	۳
۱۴۸	تهدید	نبود محصولات مهم در مجموعه تولیدات	0.851	29.878	۵
۱۴۹		فرسودگی و ضعف صنعت	0.855	28.146	۳
۱۵۰		وابستگی شدید به عوامل خارجی	0.820	23.884	۹
۱۵۱		بی‌توجهی به ارتباط نهادهای تولیدی با سازمان‌های دانش‌بنیان؛ مانند دانشگاه و مراکز پژوهشی	0.886	30.340	۱
۱۵۲		بی‌توجهی به نیازهای ملی	0.883	29.603	۲
۱۵۳		بی‌توجهی به اصل توسعه پایدار در بخش صنعت	0.855	24.260	۴
۱۵۴		افزایش هزینه تولید در نتیجه تحریم	0.838	26.025	۷

۸	25.338	0.830	پایین بودن کیفیت کالاهای تولید داخل		۱۵۵
۶	27.441	0.848	وابستگی به واردات کالاهای اساسی راهبردی		۱۵۶
۱	51.013	0.897	حمایت دولت از تولیدکنندگان	بند غیر عامل (راهکار)	۱۵۷
۶	31.259	0.879	نوسازی بخش صنعت		۱۵۸
۵	43.671	0.882	خصوصی سازی صنایع تولیدی		۱۵۹
۳	38.376	0.886	حذف موانع دست و پا گیر، تعدیل تعرفه برای فعالیت بخش خصوصی داخلی		۱۶۰
۱۱	24.445	0.846	بومی سازی اقتصادی		۱۶۱
۱۳	22.373	0.812	کاهش واردات کالاهای سرمایه ای و واسطه ای		۱۶۲
۷	35.518	0.866	تحقق اقتصاد مقاومتی		۱۶۳
۲	51.481	0.893	حضور اثرگذار بخش خصوصی در بخش تولید		۱۶۴
۸	30.404	0.865	کاهش وابستگی به درآمد صادرات نفت، مواد اولیه معدنی، پتروشیمی و مشتقات نفتی		۱۶۵
۱۰	26.033	0.852	انجام نیازسنجی برای رفع نیازهای ملی		۱۶۶
۹	29.717	0.861	گسترش ارتباط با مراکز علمی به ویژه دانشگاه ها و مراکز پژوهشی و دانش بنیان		۱۶۷
۴	33.064	0.885	رونق تولیدات داخلی با کیفیت		۱۶۸
۱۲	22.157	0.841	تمرکز بر اقتصاد اسلامی (مردم محور و عدالت محور به جای اقتصاد سرمایه دارانه غربی)		۱۶۹
۷	55.739	0.934	کاهش شدید منابع درآمدی دولت	عامل هفتم	
۱	54.476	0.887	مصرف بیش از اندازه یا اسراف در بخش های دولتی	تهدید	۱۳۷
۲	29.401	0.853	مصرف منابع به صورت خام فروشی		۱۳۸
۳	12.096	0.713	پرداخت مستقیم و فراگیر یارانه ها		۱۳۹
۸	24.771	0.837	توجیه افکار عمومی	بند غیر عامل (راهکار)	۱۴۰
۷	26.027	0.846	جذب سرمایه های مستقیم خارجی		۱۴۱
۴	37.029	0.870	تحقق اقتصاد مقاومتی		۱۴۲
۲	47.222	0.897	فرآوری منابع و پرهیز از صادرات منابع به صورت خام		۱۴۳
۶	24.803	0.849	پرداخت غیر مستقیم یارانه ها		۱۴۴
۱	42.083	0.898	توزیع عادلانه و هوشمند یارانه ها (به جای پرداخت فراگیر یارانه)		۱۴۵
۳	34.950	0.879	آموزش نیروی انسانی		۱۴۶

۱۴۷		حذف یارانه پنهان انرژی برای مصارف بی‌رویه از طریق اجرای الگوی نظام تعرفه‌گذاری افزایشی پلکانی (IBT)	0.863	28.460	۵
-----	--	---	-------	--------	---

همچنین با توجه به شکل ۲ مقادیر اعداد معناداری نیز برای تمامی سؤالات بیشتر از ۱/۹۶ است.

با توجه به شکل ۱ و جدول ۵ می‌توان اولویت هریک از مؤلفه‌های تهدیدات بعد اقتصادی امنیت ملی را تعیین نمود. نتایج اولویت‌بندی مؤلفه‌های بعد اقتصادی امنیت ملی در جدول ۶ ارائه شده است.

جدول ۶: اولویت مؤلفه‌های بعد اقتصادی امنیت ملی

شماره مؤلفه (عامل)	نام مؤلفه (عامل)	بار عاملی	اولویت
۱	ضعف در شاخص‌های بازارهای پولی و مالی و کاهش سطح رفاه عمومی	۰/۹۸۱	۱
۲	اقدامات خصمانه علیه اقتصاد یک کشور	۰/۹۵۶	۵
۳	فساد اقتصادی، مالی و اداری	۰/۹۴۷	۶
۴	وجود قدرتهای برتر اقتصادی	۰/۹۶۹	۲
۵	تضعیف شاخص‌های اقتصاد کلان	۰/۹۵۹	۴
۶	صنایع غیر مولد و غیررقابتی بودن تولید	۰/۹۶۵	۳
۷	کاهش شدید منابع درآمدی دولت	۰/۹۳۴	۷

سؤال ۳: الگوی بهینه برای شناخت تهدیدات بعد اقتصادی امنیت ملی و راهکارهای مقابله با آن‌ها از منظر پدافند غیرعامل چگونه است؟

الگوی بهینه برای شناخت تهدیدات بعد اقتصادی امنیت ملی و راهکارهای مقابله با آن‌ها از منظر پدافند غیرعامل در شکل صفحه بعد ارائه شده است.

نتیجه‌گیری

به دلیل نبود وحدت رویه و انسجام در سامانه پدافند غیرعامل در حوزه امنیت ملی در راستای برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری عمومی در سطح کشور، امکان دفاع غیرعامل یکپارچه در قسمت‌های مختلف عملاً به صورت منسجم و با استفاده از کلیه امکانات وجود ندارد. از طرفی با توجه به وجود تهدیدات (سخت، نرم و نیمه‌سخت) برای کشور، همه آحاد مردم و دستگاه‌ها بایستی همواره آماده مقابله با هرگونه فعالیت خصمانه و براندازانه از سوی دشمنان داخلی و خارجی بوده تا بدون غفلت و غافلگیری بتوانند واکنش مناسب را در زمان و مکان لازم از خود نشان دهند. بر این اساس برای شناسایی مؤلفه‌ها و شاخص‌های سازنده الگوی بهینه تهدیدات بعد اقتصادی امنیت ملی و راهکارهای مقابله با آن‌ها از منظر پدافند غیرعامل، الگویی جدید معرفی گردید. پیاده‌سازی این الگو و پیگیری آن نقش مؤثری در جلوگیری از غافلگیری خواهد داشت. نخستین یافته این پژوهش، شناسایی و طراحی ۱۶۹ شاخص برای الگوی بهینه تهدیدات بعد اقتصادی امنیت ملی و راهکارهای مقابله با آن‌ها از منظر پدافند غیرعامل بود. دومین یافته پژوهش در قالب شناسایی مؤلفه‌ها به دست آمد. بر اساس ارزش مقادیر مبتنی بر یافته‌های تحلیل عاملی اکتشافی نشان می‌دهد $76/644$ درصد از مؤلفه‌های تهدیدات بعد اقتصادی امنیت ملی و راهکارهای مقابله با آن‌ها بر پایه ۷ عامل شناسایی شده از پرسش‌نامه تبیین می‌شود. یافته‌های تحلیل عاملی تأییدی نیز بیانگر این هستند که مشخصه‌ها در سطح پذیرفتنی هستند و الگو با داده‌ها برازش مناسبی دارد. در مجموع با توجه به مؤلفه‌ها و شاخص‌های تهدیدات و همچنین راهکارهای شناسایی شده پیشنهاد می‌گردد تا با طراحی مرکز سنجش و ارزیابی سازمان‌ها و دستگاه‌های مختلف اقتصادی کشور مبتنی بر مؤلفه‌ها و شاخص‌های الگوی ارائه شده، رتبه‌بندی سازمان‌ها و دستگاه‌های اقتصادی کشور انجام شود. همچنین تدوین مسیر و دستورکاری واحد برای سازمان‌ها و دستگاه‌های اقتصادی کشور در دستور کار قرار بگیرد. در انتها پیش‌بینی گروه‌های مشاوره‌ای درباره اجرای الگوی ارائه شده در سازمان‌ها و دستگاه‌های مختلف اقتصادی کشور مبتنی بر یافته‌های این پژوهش نیز می‌تواند از دیگر ثمرات الگوی طراحی شده باشد تا بتوان بر این اساس سیاست‌ها و برنامه‌های سازمان‌ها و دستگاه‌های اقتصادی کشور را بازنگری، اصلاح و ارتقا داد.

منابع

۱. اسفیدانی، محمدرحیم؛ محسنین، شهریار (۱۳۹۳)؛ *الگوسازی معادلات ساختاری به کمک نرم افزار لیزرل*. ناشر: مؤلف.
۲. جلالی فراهانی، غلامرضا (۱۳۸۸)؛ *طراحی الگوی آمایش سرزمینی منطقه شمال غرب با اعمال اصول پدافند غیرعامل برای نیاز به توسعه ملی*. رساله دکترا دانشگاه عالی دفاع ملی
۳. حبیب پورگتایی، کرم؛ صفری شالی، رضا (۱۳۹۴)؛ *راهنمای جامع کاربرد spss در پژوهش های پیمایشی* (تحلیل داده های کمی)، تهران: نشر لویه و نشر متفکران.
۴. حسنی، جهانبخش (۱۳۸۵). *راهبرد و روش های اعمال پدافند غیرعامل در نیروهای مسلح*. رساله دکترا دانشگاه عالی دفاع ملی.
۵. حسین خانی، الهام (۱۳۹۲)؛ *سیاست گذاری راهبرد دفاعی: مطالعه موردی پدافند غیرعامل*. فصلنامه تخصصی علوم سیاسی. سال نهم. شماره ۲۳: ۲۲۳-۲۴۵.
۶. حسین زاده، اسماعیل (۱۳۸۹)؛ *اقتصاد سیاسی نظامی گری آمریکا*، نشر نی.
۷. داورى، علی؛ رضازاده، آرش (۱۳۹۵)؛ *الگوسازی معادلات ساختاری با نرم افزار PLS*. تهران: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی.
۸. رویمر، جان ای (۱۹۴۵)؛ *برابری فرصت*. ترجمه: محمد خضری. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۹. سازمان پدافند غیرعامل کشور (۱۳۹۲)؛ *سند راهبردی پدافند غیرعامل کشور ۱۳۹۲-۹۶*. سازمان پدافند غیرعامل کشور.
۱۰. ساوه درودی، مصطفی (۱۳۸۸)؛ امنیت ملی: فرصت ها و تهدیدات. فصلنامه جامعه اطلاعاتی. شماره ۳: ۱۲۹-۱۵۵.
۱۱. ساوه درودی، مصطفی (۱۳۸۹)؛ ابعاد اساسی امنیت. *فصلنامه علمی ترویجی امنیت پژوهی*. شماره ۳۰. ص ۶۳-۸۹.
۱۲. شامحمدی، محمد (۱۳۹۵)؛ *رهنامه پدافند غیرعامل جمهوری اسلامی ایران در برابر تهدیدات ناهمگون*. رساله مقطع دکتری دانشگاه عالی دفاع ملی
۱۳. شکری پور، سعید؛ عزیزی، علی (۱۳۹۳)؛ *ارائه راهبردهای اولویت بندی شده پدافند غیرعامل در حوزه امنیت عمومی. فصلنامه ناجا*.
۱۴. شهلائی، ناصر؛ مهرنیا، احمد؛ ولیوندزمانی، حسین (۱۳۸۸)؛ *نظریه های راهبردی*. تهران: انتشارات دافوس.

۱۵. عندلیب، جمشید (۱۳۹۴)؛ طراحی الگوی راهبردی امنیت ملی جامعه اطلاعاتی در راستای دفاع همه جانبه؛ با تأکید بر سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ ج.ا.ا. **فصلنامه اطلاعاتی حفاظتی جامعه اطلاعاتی**. سال ششم (۲۱).
۱۶. قیصری، نورالله (۱۳۹۱)؛ راهبردهای امنیت پایدار بین‌المللی، منطقه‌ای و داخلی امنیت ملی نظام جمهوری اسلامی ایران. **مجموعه مقالات همایش سراسری امنیت پایدار**. دانشگاه امام حسین (ع).
۱۷. کلانتری، محبوبه (۱۳۸۷)؛ **دفاع غیرعامل**. تهران: مرکز گسترش سینمای مستند و بصری؛ معاونت امور سینمایی و سمعی و بصری؛ وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
۱۸. گروسی، امیر (۱۳۹۱)؛ **الگوی مدیریت راهبردی پدافند غیرعامل**. پایان‌نامه مقطع دکتری رشته مدیریت دولتی گرایش منابع انسانی. دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده مدیریت و حسابداری..
۱۹. لغت نامه دهخدا - ج ۳۳ (ع - عتک). (۱۳۴۱). تهران: دانشگاه تهران.
۲۰. مرادیان، محسن (۱۳۹۴)؛ **مبانی نظری امنیت**. تهران: انتشارات دانشکده علوم و فنون فارابی.
۲۱. موحدی‌نیا، جعفر (۱۳۹۰)؛ **اصول و مبانی دفاع غیرعامل**. تهران: مرکز تألیف کتاب‌های درسی معاونت تربیت، آموزش و فرهنگ پاسداری سپاه.
- نیازی تبار، حسن (۱۳۸۴)؛ **آسیب‌شناسی پدافند غیرعامل در نزاجا در برابر اقدامات NBC**. رساله دکترا دانشگاه عالی دفاع ملی.

